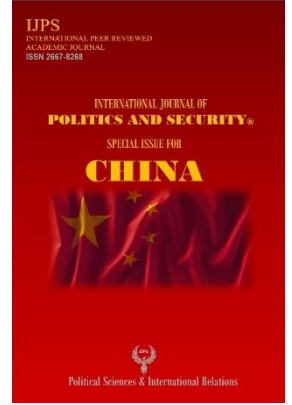

International Journal of Politics and Security (IJPS)

ISSN: 2667-8268

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijps>

Bir Kuşak Bir Yol Projesi Çerçevesinde Çin'in Afrika Politikası ve Çatışma Çözümü Yaklaşımı

Yazar(lar): Belma ENGİN GÜDER – Cemre PEKCAN

Kaynak: *International Journal of Politics and Security (IJPS)* / Cilt 2 / Sayı 4 / Temmuz 2020, ss.173-196

Geliş Tarihi : 02.06.2020

Kabul Tarihi : 10.07.2020

Bu makaleye atıf için:

Engin Güder, Belma, Cemre Pekcan, “Bir Kuşak Bir Yol Projesi Çerçevesinde Çin'in Afrika Politikası ve Çatışma Çözümü Yaklaşımı”. *International Journal of Politics and Security (IJPS)*, Cilt. 2, Sayı. 4, 2020, ss.173-196

Bu makalenin tüm hakları International Journal of Politics and Security (IJPS) Dergisi'ne aittir. Önceden yazılı izin almadan hiçbir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik amaçlı alıntılar bu kuralın dışındadır. Yazıda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir.

Bir Kuşak Bir Yol Projesi Çerçevesinde Çin'in Afrika Politikası ve Çatışma Çözümü Yaklaşımı

Belma ENGİN GÜDER*
Cemre PEKCAN**

Özet

Uluslararası İlişkiler disiplininde yeni bir çalışma alanı olan Çatışma Çözümü, özellikle üçüncü tarafların arabuluculuk yöntemini kullanarak soruna müdahil olması ve çatışmaların barışçıl yollarla çözülmesi açısından önem taşımaktadır. Geçmişten günümüze pek çok çatışma ve şiddete sahne olan Afrika kıtası, çatışma çözümü çabalarına ve üçüncü taraf rollerine önemli ölçüde ihtiyaç duyulan bölgelerden biridir. Ayrıca Afrika, 21. yüzyılda büyük güçler için yeniden bir mücadele alanına dönüşmektedir. Bir Kuşak Bir Yol projesi, Çin'in bölgeye ilgisini, etkisini ve yatırımlarını güçlendirmektedir. Güçlü bir rakip olarak Çin'in Afrika'daki varlığı, "sorumluluk" ve "sorumlu güç" tartışmasını beraberinde getirmektedir. Ancak sorumluluk, üçüncü taraf olarak büyük güçlerin kıtadaki çatışma çözümü veya barış girişimlerine katkı vermesi veya öncülük etmesini açıklamaya tek başına yetmemektedir. Bu noktada, üçüncü tarafların rasyonel motivasyon ve çıkarları devreye girmektedir. Bu çalışma, Çin'in Afrika'ya yönelik politikalarını ve çatışma çözümü yaklaşımını, Bir Kuşak Bir Yol projesi çerçevesinde ve üçüncü tarafların sorumluluk, rasyonel çıkar ve motivasyonları kapsamında ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Afrika, Arabuluculuk, Bir Kuşak Bir Yol Projesi. Çatışma Çözümü, Çin

China's Africa Policy and Conflict Resolution Approach within the Framework of One Belt, One Road Project

Abstract

Conflict Resolution, as a relatively new field of study in International Relations discipline, poses significant importance in terms of the peaceful resolution of conflicts and third parties' intervention to these conflicts via their own mediation methods. The African continent, which has experienced many conflicts and violence from past to present, is one of the regions crucially in need of conflict resolution efforts and third party roles. In addition, Africa has turned into a struggle field for great powers once again in the 21st century. One Belt One Road project strengthens China's interest, influence and investments towards the region. As a strong rival, China's presence in Africa brings the discussion on responsibility and responsible power with it. However, the responsibility on its own is not sufficient to explain whether great powers as third parties contribute or lead the conflict resolution and peace initiatives on the continent. At this point, the rational motivations and interests of third parties come into play. This study deals with China's policies towards Africa and conflict resolution approach within the framework of One Belt One Road project and third parties' responsibilities, rational interest and motivations.

Key Words: Africa, China, Conflict Resolution, Mediation, One Belt One Road Project.

* Dr. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler ABD, ORCID: 0000-0002-3734-1218.

** Dr. Öğretim Üyesi, Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler ABD, ORCID: 0000-0001-7339-2680.

1. Giriş

Çatışma çözümü, Uluslararası İlişkiler disiplinde nispeten yeni bir çalışma alanı olmakla birlikte, çatışmaların alternatif siyasi ve barışçıl yollarla çözümünde taraflar için etkili ve kazançlı bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Yalnızca çatışan taraflar değil, çatışmaların çözümü için girişimlerde bulunan üçüncü taraflar da çözümle birlikte çeşitli kazanımlar elde etmektedir. Kazanımlar, çatışmaların çözümünde salt barışçıl veya insani nedenlerin etkili olmayabileceğini akla getirmektedir. Zira çatışmaların varlığı, uzun vadede ilgili tüm iç ve dış aktörler açısından olumsuz etkiler doğurmakta; çatışmaların çözüme kavuşturulması ve barışın sağlanması ise tarafların rasyonel çıkar ve motivasyonları ölçüsünde kararlı adımlar atmalarında rol oynamaktadır. Üçüncü taraflar için arabuluculuk bağlamında daha çok gözlemlenen bu adımlar, bir yandan taraflar arası çatışmaların sonlandırılması ve barışın sağlanmasını hedeflerken, diğer yandan etki ve kâr-zarar hesapları doğrultusunda sürece müdahil olunmasını beraberinde getirmektedir.

Çatışmaların nicelik ve içerik olarak oldukça yoğun seyrettiği; çatışmaların çözümünde üçüncü taraf rollerine ve arabuluculuk mekanizmasına sıklıkla başvurulduğu; çok çeşitli iç ve dış aktörün birbiriyle iç içe geçmiş roller üstlendiği ve çatışmaların olağanlaştırıldığı bölgeler arasında Afrika kıtası dikkat çekmektedir. Nitekim köle ticareti, sömürgecilik, bağımsızlık mücadeleleri ve Soğuk Savaş yıllarında olduğu gibi Soğuk Savaş sonrası ve günümüzde de Afrika, sürekli bir mücadele, güç yarışı ve çatışma ortamına ev sahipliği yapmayı sürdürmektedir. Afrika'da gittikçe güçlenen ekonomik ve siyasi bağlarıyla Çin, 21. yy. ile birlikte kıtanın yeni ama başlıca dış aktörlerinden biri haline dönüşmektedir.

Çin'in Afrika'daki rekabetin önemli bir parçası olması, Deng Xiaoping tarafından 1978 yılında "reform ve dışa açılma" şeklinde ortaya koyulan ancak "düşük bir profil izleme (*tao guang yang hui*)" ve "kendi gelişimine odaklanma" anlayışının 2000'li yıllarda terk edilmesiyle yakından alakalı görünmektedir. Zira 2001 yılında Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne girmesiyle ekonomik büyümesinin hızlanması ve günümüzde Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin ardından dünyanın ikinci büyük ekonomisine kavuşması; ham madde, enerji ve pazar ihtiyacını arttırarak aralarında Afrika'nın da bulunduğu dünyanın pek çok bölgesinde Çin'in rekabet gücünü ön plana çıkarmaktadır. Ancak elde edilen güç, uluslararası arenada Çin'e birtakım sorumluluklar da yüklemekte ve kıtadaki diğer güçlerle Çin arasında bazı alanlarda işbirliğini gerekli kılmaktadır. Çatışma çözümü ve barış, bu alanlar arasında önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle Bir Kuşak Bir Yol (*One Belt, One Road – OBOR*) projesi hem sorumluluk ve işbirliği

hem de rasyonel çıkarlar bağlamında Çin'in de kıtadaki çatışmaların çözümü ve barış çabalarına katılması anlayışını gündeme taşımaktadır.

2013 yılında Çin Devlet Başkanı Xi Jinping tarafından ortaya atılan ve eski İpek-Baharat Yolu'nun canlandırılması amacı güden OBOR girişimiyle Çin'in Afrika'daki politikaları, sorumlulukları ve çıkarları giderek daha yakından izlenmektedir. Geniş kapsamlı bu projesini hayata geçirirken Çin'in çıkarlarını koruması, yatırımlarını geliştirmesi ve bölgedeki hakimiyetini güçlendirmesi; kıtanın sorunlarına kayıtsız kalmamasını, bölgedeki barış ve istikrarın sağlanmasına yardım ve katkıda bulunmasını, hatta bu noktada çatışmaların çözümü ve barışın sağlanması için inisiyatif alarak öncü bir rol üstlenmesini kaçınılmaz hale getirmektedir. Bu çalışma, çatışma çözümü arka planıyla OBOR çerçevesinde Çin'in Afrika politikasını ele almakta; kıtadaki -özellikle Sahra-altı Afrika- çatışmaların çözümünde üçüncü taraf rolleri üzerinden Çin'in rasyonel çıkarları, motivasyonları ve sorumlulukları ekseninde değerlendirmelerde bulunmaktadır.

2. Çatışma ve Şiddeti Sonlandırma Arayışı: Çatışma Çözümü

Çatışma çözümü, çatışan tarafların birbirinin varlığını kabul ederek aralarındaki temel anlaşmazlıkları çözen gönüllü bir anlaşmaya ulaştığı ve tarafların birbirlerine yönelik tüm şiddet içeren eylemlerine karşılıklı son verdiği durumdur.¹ Çatışma çözümünde tarafların davranışlarının şiddet içermemesi, tutumlarının düşmanlıktan uzak olması ve çatışmanın yapısının değişmesi beklenmekte;² çatışma sonrası uzlaşma, adaleti geliştirme ve diğer pek çok konu da barış inşasının koşullarını hazırlayacak şekilde gündeme alınmaktadır.³ Böylece hem çatışmaların sonlandığı bir sürece hem de kazanımların daha fazla olduğu bir sonuca işaret eden çatışma çözümü,⁴ bütün taraflar için tatmin edici çözümler bulunmasını amaçlamaktadır. Çatışma çözümü, özellikle Soğuk Savaş'ın ardından çatışmaların ve uluslararası sistemin değişen karakteriyle birlikte, Afrika'dan Asya'ya, Amerika'dan Avrupa'ya dek dünyanın pek çok bölgesinde yaşanan çatışmaları ve şiddeti sonlandırmaya yönelik bir arayış olmaktadır.

¹ Peter Wallensteen, *Understanding Conflict Resolution: War, Peace and the Global System*, (London: Sage, 2002), 8-9.

² Oliver Ramsbotham, Tom Woodhouse and Hugh Miall, *Contemporary Conflict Resolution: The Prevention, Management and Transformation of Deadly Conflicts*, (Cambridge: Polity Press, 2011), 31; Johan Galtung, "tutum (*Attitude*)", "davranış (*Behavior*)" ve "karşıtlık (*Contradiction*)" öğelerinin etkileşim içinde yer aldığı bir ABC üçgeni ile çatışmayı açıklamaktadır. Bkz: Johan Galtung, *Peace by Peaceful Means: Peace and Conflict, Development and Civilization*, (Oslo: International Peace Research Institute, 1996), 72-73.

³ Louis Kriesberg, "The Evolution of Conflict Resolution", *The SAGE Handbook of Conflict Resolution*, ed. Jacob Bercovitch vd., (Thousand Oaks: Sage, 2009), 16-17.

⁴ Edward Azar and John W. Burton, *International Conflict Resolution: Theory and Practice*, (Boulder: Lynne Rienner and Wheatsheaf, 1986), 1.

Bir çatışma ortaya çıktığında, çatışmayla baş etmek veya onu çözmek için tarafların birkaç seçeneği bulunmaktadır. Bu seçenekler tek taraflı veya çift taraflı olabileceği gibi değişik formlarda “üçüncü taraf (*third party*)” girişimlerini de kapsayabilmektedir.⁵ Çift taraflı girişimler şeklinde yürütülen müzakereler, uluslararası ve toplumsal her düzeydeki çatışmanın çözümü için etkili yollardan biri olmaktadır. Tarafların birbiriyle diyalog kurabileceği, tartışabileceği ve görüşmeler yapabileceği bir ortam sunan müzakereler, çatışan taraflar arasında güven unsurunun oluşmasını ve karşı tarafın ihtiyaçlarına yönelik empati geliştirilmesini sağlayacağından, müzakereleri bir tür güven inşa edici aktivite olarak değerlendirmek mümkündür.⁶ Günümüz çatışmalarının pek çoğunda ise çatışmaları kontrol altına alabilmek amacıyla müzakerelerle birlikte bir dış desteğe (üçüncü taraf) ihtiyaç duyulduğu ve bu doğrultuda çatışma çözümünün siyasi-hukuki yöntemlerinin yanı sıra güç kullanımını da içeren uygulamalarından yararlandığı dikkat çekmektedir.⁷

Çatışma çözümü uygulamaları arasında üçüncü taraflara en sık başvuru rol, arabuluculuk olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸ Arabuluculuk uygulamalarının tümünün altında yatan mantık; çatışan taraflar arasında iletişimin sağlanması, çatışma ya da şiddetin azaltılması ve taraflar arasında anlaşmaya varılması için çeşitli taktikler kullanılması olmaktadır.⁹ Müzakere sürecinde arabulucu, çatışmaya özgü koşulları ve çatışan tarafların durumunu göz önünde bulundurarak anlaşma sağlanmasını amaçlamaktadır. Arabuluculuk mekanizması, çatışan taraflar arasında iletişim ve diyalog yollarını açmak; taraflar arasında daha saygın ve verimli iş ilişkileri kurmak; karşı tarafın ihtiyaç, çıkar ve endişelerini daha iyi tanımlamak; daha etkili problem çözme ve müzakere prosedürleri ortaya koymak; tarafların kabul edebileceği bir anlaşma hazırlamak gibi roller üstlenebilmektedir.¹⁰ Ayrıca arabulucular, çatışan taraflar arasındaki ortak değerleri vurgulamak; çıkar ve öncelikleri doğru belirlemek; problemin çözümüne yeni yaklaşımlar geliştirmek; taraflar arası diyalogla çözümü kolaylaştırmak; çatışan

⁵ Jacob Bercovitch and Allison Houston, “The Study of International Mediation: Theoretical Issues and Empirical Evidence”, *Resolving International Conflicts: The Theory and Practice of Mediation*, ed. Jacob Bercovitch, (Boulder: Lynne Rienner, 1996), 11.

⁶ Charles Webel and Johan Galtung, *Handbook of Peace and Conflict Studies*, (London and New York: Routledge, 2007), 40.

⁷ Asaf Siniver, “Managing and Settling Ethnic Conflict”, *The Routledge Handbook of Ethnic Conflict*, ed. Karl Cordell and Stefan Wolff, (Abingdon: Routledge, 2016), 181.

⁸ Dean G. Pruitt, *Negotiation Behavior*, New York: Academic Press, 1981), 201.

⁹ Jacob Bercovitch, “Third Parties in Conflict Management: The Structure and Conditions of Effective Mediation in International Relations”, *International Journal* 40, no. 4 (1985): 744.

¹⁰ Christopher W. Moore, *The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict*, (San Francisco: Jossey-Bass, 2014), 8.

silahlı grupların müzakere yeteneklerini geliştirmek gibi zorlayıcı olmayan ancak tarafları teşvik eden metotlarla sürece katılmaktadır.¹¹ Böylelikle üçüncü taraflar, çatışmaların ve şiddetin sona erdirilerek “barışın barışçıl yollarla sağlanmasına”¹² aracı ve yardımcı olmaktadır.

Taraf ve üçüncü taraf rollerini açıklarken politik gerçeklikler ve devletlerin dış politika davranışlarının ardındaki rasyonel motivasyonların da çatışma ve çözüm sürecinde etkili bir rol oynadığı görülmektedir. Çatışma veya çözüm yanlısı taraf davranışlarına açıklamalar getiren rasyonel yaklaşımların disiplinde Realist teoriyi takip ettiği söylenebilmektedir. Bu yaklaşım, sadece savaş ve çatışmaların değil, barış ve işbirliğinin de rasyonel bir tercih olarak aktörler tarafından tercih edilebileceği anlayışına dayanmaktadır. Kendi rasyonalitesi içinde aktörler, kendi yargılarını şekillendirerek, kararlarını tartarak ve kendi stratejilerini izleyerek savaşa giden olaylar zincirini başlatabileceği gibi, bunun tersi biçimde savaşları sonlandırabilmekte veya anlaşmaya varabilmektedir.¹³ Çatışmaları kâr-zarar ve çıkar hesapları üzerinden açıklayan rasyonel yaklaşımda, fiilin maliyeti ve elde edilecek kazançlar üzerinden durumun çıkarlara ters ya da uygun oluşu değerlendirilmektedir.¹⁴ Tarafların işbirliğine yönelmesinde önemli rol oynayan üçüncü taraflar ise çatışmaların çözümü ve barışın sağlanması açısından çatışmanın ana taraflarına işbirliğinin nasıl rasyonel bir tercih olacağını kabul ettirebilmekte; kâr-zarar hesaplarını etkileyen ödül veya cezalarla çatışma taraflarının tercihlerini değiştirebilmektedir.¹⁵ Üçüncü tarafların çözüm girişimlerine katılma motivasyonları, çatışmaların bir dış aktör olarak üçüncü taraflara maliyetleri ve etkileri üzerinden tartışılabilir.

Bir ülkede yaşanan çatışmaların etkileri başta komşu ülkeler olmak üzere bölgeye yayılabilmekte; hatta uluslararası güçlerin siyasi, ekonomik ve stratejik çıkarları bu çatışmalardan etkilenebilmektedir. Zira çatışmaların yüksek maliyet ve sonuçları sadece o ülkelerin ya da yakın çevresinin kalkınmalarına zarar vermekle kalmayıp, bölgesel ve uluslararası güçler açısından da birtakım maliyetler ve olumsuz etkiler doğurabilmektedir. Bu olumsuz etkiler ve maliyetler ise farklı kategorilerde incelenebilmektedir. Mültecilerin maliyetleri (ekonomik yük, siyasi, toplumsal ve askeri zorluklar); askeri maliyetler (sınır ihlalleri, askeri çatışmalar, yüksek savunma bütçesi); doğrudan ekonomik maliyetler ve ekonomik fırsatlar maliyeti (kayıp yatırımlar, kayıp ithalat, kayıp ihracat piyasası, işgücü

¹¹ Vicenc Fisas Armengol, *The Principles of Mediation and the Role of Third Parties in Peace Processes*, (Norwegian Peacebuilding Research Center-NOREF, September 2013).

¹² Galtung, 1996, a.g.e.

¹³ Wallensteen, a.g.e., 44.

¹⁴ Havva Kök Arslan ve Fırat Çapan, “Çatışma Çözümüne Temel Yaklaşımlar”, *Barışı Konuşmak: Teori ve Pratikte Çatışma Yönetimi*, ed. Nezir Akyeşilmen, (Ankara: ODTÜ Yayıncılık, 2014), 54.

¹⁵ Kök Arslan ve Çapan, a.g.e., 54-55.

arzının azalması, bölgesel sorumluluk); istikrarsızlık maliyeti (etnik radikalleşme, uyuşturucu ticareti, milliyetçi ve ayrılıkçı kampanyalar, fırsatçı müdahaleler ve işgaller); ve barış operasyonları (insani yardım çabaları, çok fonksiyonlu çatışma çözümü girişimleri) söz konusu kategoriler arasında sayılabilmektedir.¹⁶ Üçüncü taraflar için bu maliyetlerin her biri, çatışma ülkeleri ile olan ikili ilişkilere, bölgesel barış ve istikrar ile uluslararası güvenliğe potansiyel bir tehdit oluşturabilmekte; üçüncü tarafların ülkesel, bölgesel ve uluslararası stratejik çıkarları doğrultusunda rasyonel dış politika davranışlarını şekillendirebilmektedir.

3. Çatışma Çözümünde Üçüncü Taraflar ve Çin

Üçüncü tarafların çatışmaların çözümündeki rolü kapsamında en önemli hususlardan biri de aktörlerinin kimler olduğudur. Bu aktörler arasında devletler, bölgesel ve uluslararası örgütler, sivil toplum kuruluşları ve bireyler ön plana çıkmaktadır. Bölgesel hegemonlar, sömürgeci güçler ve komşu ülkeler ise devletler bağlamında dikkat çeken aktörlerdir.¹⁷ Soğuk Savaş'ın ardından hükümet dışı ve uluslararası örgütler gibi aktörlerin arabuluculuk rolleri artmakla birlikte ülkeler/devletler -özellikle de güçlü devletler- çatışma çözme ve barış süreçlerindeki önemini korumaktadır.¹⁸ Küçük, orta ve büyük güç sınıflandırmaları, bu devletlerin çatışma çözme motivasyonlarına ve kapasitelerine yansımaktadır. Ayrıca, arabuluculuğu bir dış politika aracı olarak kullanan devletler, kendi çıkarlarını rasyonel bir biçimde çatışmaların insani boyutunun önünde tutabilmektedir.¹⁹ Bu çerçevede, devletler, ulusal ve uluslararası çıkarlarını hesaba katarak üçüncü taraf misyonu yüklenmektedir.

Çok sayıda küçük devletten oluşan Sahra-altı Afrika, “Afrika'nın sorunlarına Afrikalı çözümler” mottosuyla bölgedeki ülkelerin ulusal, bölgesel ve bölge-altı girişimlerine sahne olmaktadır. Bölgesel güçlerin çatışmalar bağlamında gelişmiş ve karmaşık rolleri gözlemlenirken; eski sömürgeci büyük güçler tarafından çoğunlukla ekonomik, siyasi, sosyal bağ ve nüfuzlar kullanılarak çatışma ve çözüm girişimlerini yönlendirici hamleler yapılmaktadır.²⁰ Kaynakları sınırlı ve dış aktörlerin etkilerine açık bölge içi aktörlerin arabuluculuk ve kolaylaştırıcılık gibi üçüncü taraf rolleri önem taşımakla birlikte yeterli etki yaratamamaktadır. Bu durum, Afrika'da büyük güçlerin bir dış aktör ve üçüncü taraf olarak

¹⁶ Bkz: Luc Reyckers and Arnim Langer, *Researching Peace Building Architecture*, (Leuven: Centre for Peace Research and Strategic Studies, 2006), 11-12.

¹⁷ Alparslan Özerdem, *Barış İnşası Kuram ve Uygulaması*, (Ankara: Nobel Akademik, 2013), 106.

¹⁸ Sinisa Vukovic, “International Mediation as a Distinct Form of Conflict Management”, *International Journal of Conflict Management* 25, no. 1, (2014): 72.

¹⁹ Michael J. Butler, *International Conflict Management*, (New York: Routledge, 2009), 131.

²⁰ Özerdem, a.g.e., 107.

çatışma çözümünde daha fazla öne çıkmasına yol açmaktadır.²¹ Büyük güçler ise iç baskılar ve ulusal çıkarlar gözetilerek çatışmalara müdahalede bulunmakta ya da çatışmaların çözümünde yük ve maliyetleri diğer uluslararası aktörlerle giderek daha fazla paylaşma istekliliği göstermektedir.²² Yeni büyük güç olarak Çin, günümüzde Afrika'daki çatışma çözümü ve barış girişimlerinin önemli bir parçası olarak görülmekte; ancak aynı zamanda üçüncü tarafların bu girişimlerdeki rasyonel motivasyon ve çıkarları ekseninde tartışmalara da konu olmaktadır.

Büyük güçlerin kendi çıkarları doğrultusunda ortaya koydukları üçüncü taraf rolleri açısından çeşitli motivasyon unsurları dikkat çekmektedir. Örneğin, defansif motivasyonlar, savunma refleksiyle hareket edilerek ve kar-zarar hesapları yapılarak üçüncü tarafların ulusal ve uluslararası çıkarlarının korunması anlamına gelmektedir. Zira aktörler arasındaki çatışmaların devamı, arabulucunun kendi çıkarlarını doğrudan etkileyebilmekte; taraflarla ikili ilişkilerini olumsuz etkileyen bu çatışmaların çözümü ise arabulucu için önemli hale gelmektedir. Bir arabulucunun müttefikleri veya dostları çatışma halinde ise bu ittifaklar zayıflayabilmekte ya da ikili ilişkiler zarar görebilmektedir. Benzer şekilde, iki ülke arasındaki çeşitli çatışmalar, bölgesel dengelere bir tehdit oluşturabilmekte; ya da rakip bir gücün bölgede nüfuzunun artmasına ortam hazırlayabilmektedir.²³ Ofansif olarak adlandırılacak motivasyonlar ise bir devletin mevcut gücünü ve nüfuzunu genişletip arttırma arzusu doğrultusunda attığı adımları ifade etmektedir.²⁴ Böylelikle defansif ya da ofansif motivasyonlarla ülkelerin üçüncü taraf rolleri geliştirerek çatışma bölgelerinde ekonomik, siyasi ve stratejik çıkarlarını korumayı veya büyütmeyi hedefledikleri anlaşılmaktadır.

Arabuluculuğun diğer bir önemli özelliği ise zorunluluk içermemesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır.²⁵ Burada hem çatışan taraflar hem üçüncü taraflar için bir mecburiyetten söz edilemez. Yani, taraflar arabuluculuk mekanizmasına zorlanamayacağı gibi üçüncü tarafların ve bu kapsamda büyük güçlerin de ara bulmak gibi bir zorunluluğu yoktur. Zira üçüncü tarafların rasyonel çıkarları ya da iç ve dış baskı gibi faktörler aktörleri çatışmaları çözmeye yöneltse dahi aslında hiçbir dış aktör barış girişimlerinde bulunmak veya bu girişimlere mecburi

²¹ Emma van der Meulen and Frans-Paul van der Putten, *Great Powers and International Conflict Management: European and Chinese Involvement in the Darfur and Iran Crises*, (Netherlands Institute of International Relations Clingendael, January 2009), 6.

²² Sinisa Vukovic, "International Mediation as a Distinct Form of Conflict Management", *International Journal of Conflict Management* 25, no. 1, (2014): 72-73.

²³ I. William Zartman and Saadia Touval, "International Mediation: Conflict Resolution and Power Politics", *Journal of Social Issues* 41, no. 2, (1985): 32.

²⁴ Zartman and Touval, a.g.e., 32.

²⁵ Arabuluculuğun karakteristik özellikleri için bkz: Jacob Bercovitch and Richard Jackson, *Conflict Resolution in the Twenty-first Century*, (Ann Arbor: University of Michigan Press, 2009), 34-35.

olarak katılmak durumunda değildir. Ancak, özellikle büyük güçlerin üçüncü taraf rolleri bu noktada farklı bir kavram üzerinden tartışmaya açık hale gelmektedir. Bu kavram ise “sorumluluk” olarak nitelendirilmektedir.

Çin, “sorumlu güç” olgusu temelindeki sorumluluk tartışmalarının odağında bulunmaktadır. Sorumlu güç (*responsible power*), yalnızca kendi çıkarlarına göre değil; bölgesel barış, dünya barışı, istikrarı ve refahına fayda sağlamak için uluslararası toplumda rol oynayan; uluslararası yükümlülüklerini ciddiyetle yerine getiren ve uluslararası kuralların oluşturulmasına katkı sağlayan güç olarak tanımlanabilmektedir.²⁶ 1990’larda özellikle ABD tarafından, büyük güç olmanın büyük sorumlulukları da beraberinde getirdiği ve Çin’in uluslararası sistemin sorumlu bir paydaşı olması gerektiği sık sık ifade edilmiştir.²⁷ Çin ise bu yıllarda, Batı’nın Çin’i ideolojik, ekonomik ve stratejik bir tehdit (Çin tehdidi) olarak gören yaklaşımları karşısında,²⁸ uluslararası arenada sorumlu güç imajıyla kendisini ön plana çıkarma gayretinde olmuştur.²⁹ Sorumlu büyük güç rolü ve beklentisi, Çin’in çatışma çözümü, arabuluculuk ve barış inşası çabalarına daha aktif katılımını açıklayabilecek unsurların daha çok normatif boyutunu oluşturmuştur.³⁰

Çin dış politikasında üçüncü taraf girişimlerinin bir de rasyonel çıkarlar doğrultusunda materyalist boyutu bulunmaktadır. Bu çerçevede, çatışma bölgelerindeki yatırımların ve Çinli çalışanların korunması ve savunulması anlayışı dikkat çekmektedir. Ayrıca, büyüyen ekonomisiyle Çin’in, enerji ve doğal kaynak projelerinin yanı sıra liman, karayolu, demiryolu ve boru hatları gibi yeni altyapı çalışmaları ile fabrika ve ticaret rotalarını da gözeten hem defansif hem ofansif nitelikli bir ekonomik çıkar arayışında olduğu söylenebilir.³¹ 1970’lerden itibaren siyaset ve iş ilişkilerini ayrı kefelere koyan Çin’in günümüzde büyük güç statüsüne kavuşmasıyla Afrika gibi ticaret ve enerji ilişkilerinin geliştiği bölgelerdeki sorunları görmezden gelme lüksü ise kalmamıştır. Nitekim ticari, diplomatik ve stratejik çıkarlarının ön plana çıktığı Afrika’da Çin,³² çatışma çözümü, barış ve kalkınma girişimlerinde giderek daha fazla rol alarak etki alanını genişletme ve doğal kaynak ihtiyacının önemli bir kısmını karşılama

²⁶ Xia Liping, “China: A Responsible Great Power”, *Journal of Contemporary China* 10, no. 26, (2001), 17.

²⁷ Hoo Tiang Boon, *China’s Global Identity: Considering the Responsibilities of Great Power*, (Washington: Georgetown University Press, 2018), xiii; Robert B. Zoellick, Whither China: From Membership to Responsibility, (New York: September 2005), <https://www.kas.de> (Erişim: 05.05.2020).

²⁸ Emma V. Broomfield, “Perceptions of Danger: The China Threat Theory”, *Journal of Contemporary China* 12, no. 35, (2003): 266.

²⁹ Yong Deng, “China: The Post-Responsible Power”, *The Washington Quarterly*, (2015): 120.

³⁰ Miwa Hirono, Yang Jiang and Marc Lanteigne, “China’s New Roles and Behavior in Conflict-Affected Regions: Reconsidering Non-Interference and Non-Intervention”, *The China Quarterly* 239, (2019): 16.

³¹ A.g.e., 15-16.

³² A.g.e., 11-12.

amacı içerisinde. ³³ Hatta bazı uzmanlar, arabuluculuk diplomasisinin Çin'in en temel dış politika hedeflerinden biri haline geldiğini iddia etmektedir. Örneğin, Chaziza'ya göre Çin, arabuluculuk diplomasisi ile ulusal ve uluslararası profilini daha görünür kılmakta; stratejik rakiplerinin bulunduğu bölgelerde kendi ekonomik ve siyasi etkisini arttırmaya çalışmaktadır. ³⁴

Çin, kendi ekonomik, siyasi ve stratejik etki kapasitesini gösterirken bir yandan da barış gücü operasyonları, arabuluculuk ve barış müzakereleri adımlarında birtakım avantajlardan yararlanma potansiyeline sahiptir. Finansal araçlarının ve ekonomik gücünün yanı sıra Çin, büyük güç pozisyonu ve uluslararası statüsünü de çatışan tarafları çözüme ikna etmede kullanabilmektedir. ³⁵ Çin'in avantajlarını kullanarak Afrika'daki çatışmaların çözümünde etkin olduğu yerlerin başında Sudan gelmektedir. Sudan'ın özellikle petrol konusunda önemli bir ticaret ortağı olan Çin, 2005'te Güney Sudan'daki krizde hem uluslararası toplumdaki gelen baskılar hem Sudan'daki varlıklarını korumak hem de sorumlu büyük güç olmanın gereğini yerine getirebilmek adına taraflar arasında arabuluculuk rolü üstlenmiştir. BM Güvenlik Konseyi'nin Sudan kararlarına destek veren Çin, aynı zamanda BM'ye baskı yaparak BM-Afrika Birliği Misyon Güçleri'nin Sudan'da konuşlanmasını sağlamıştır. ³⁶ Çin'in arabuluculuk faaliyetleri kapsamında öne çıkan bir diğer örnek, 2017'de Taliban ve Afganistan hükümeti arasındaki arabuluculuk rolü olmuştur. ABD'nin Afganistan'ı işgali sonrasında Afganistan-Pakistan sınırına kaçan Taliban ve diğer liderler, NATO'nun güvenlik misyonuna karşı savaşmaya başlamışlardır. NATO askerlerinin bölgeden çekilmesiyle Çin, 2014 yılından itibaren Afganistan hükümeti ve Taliban arasında üçüncü taraf rolüyle uzlaşma sağlama girişimlerinde bulunmuş; bu kapsamda Afganistan hükümeti, Taliban ve Pakistan ile 2017'de üçlü bir görüşme gerçekleştirmiştir. ³⁷

Sudan ve Afganistan denemelerine rağmen Çin'in çatışma bölgelerine yönelik arabuluculuk ve barış çabalarında bahsedilmesi gereken en önemli meselelerden biri "iç işlerine karışmama (*non-interference*)" prensibidir. Ülkelerin iç işlerine ve siyasetine karışmama, Zhou Enlai tarafından ortaya koyulan ve 1954'ten bu yana Çin dış politikasını şekillendiren beş ana

³³ Degang Sun and Yahia Zoubir, "China's Participation in Conflict Resolution in the Middle East and North Africa: A Case of Quasi-Mediation Diplomacy", *Journal of Contemporary China* 27, no. 110, (2018): 229.

³⁴ Mordechai Chaziza, "China's Approach to Mediation in the Middle East: Between Conflict Resolution and Conflict Management", May 8, *Middle East Institute*, (2018), <https://www.mei.edu> (Erişim: 20.05.2020).

³⁵ Hirono, Jiang and Lanteigne, a.g.e., 15-16; Hend ElMahly Mahhoud Sultan and Degang Sun, "China's Participation in the Conflict Resolution in Sudan and South Sudan: A Case of "Creative Mediation", *BRIQ* 1, no. 2, (2020): 8.

³⁶ Mahhoud Sultan and Sun, a.g.e., 8.

³⁷ Miwa Hirono, "China's Conflict Mediation and the Durability of the Principle of Non-Interference: The Case of Post-2014 Afghanistan", *The China Quarterly* 239, (2019): 8-9.

ilkeden biridir.³⁸ Bu prensip, Çin'in özellikle doğal kaynak zengini ülkelerle alakalı çatışma çözme, barış gücü operasyonları ve arabuluculuk adımlarıyla çelişkili bir imaj vermektedir.³⁹ Özellikle iç çatışmaları bu ilke üzerinden değerlendirerek ikili ilişkilerini sürdüren Çin'in politikalarındaki çelişki imajı, çatışma çözümü ve arabuluculuk girişimlerinde üçüncü taraf rolü üstlenerek ülkelerin iç meselelerine dâhil olmaya başlamasından kaynaklı görünmektedir. Ancak bu noktada, kendi ilkeleriyle zıt düşmeyecek biçimde Çin'in arabuluculuk pratiklerinde birtakım özgün yönler gözlemlenmektedir.

Batılı ülkelerle arabuluculuk yöntemleri konusunda farklılaşan Çin, sosyal uyum, ılımlılık, egemenliğe saygı ve alçak gönüllülük vurgusu yapmakta; iyi komşuluk, samimiyet, iyilikseverlik ve evrensel düzen gibi kavramlara sıklıkla referans vermektedir.⁴⁰ Sun ve Zoubir, Çin'in Afrika'daki çatışmaların çözümüne müdahil olurken “yarı-arabuluculuk diplomasisi (*quasi-mediation diplomacy*)” olarak nitelenebilecek kendine özgü politikalar geliştirdiğini ileri sürmektedir. Bu metot, üçüncü tarafların çatışma çözümünde asli ve sonuç alıcı bir yaklaşımdan ziyade, çözüme yönelik ihtiyatlı bir tutum sergileme anlayışına dayanmaktadır. Siyasi, ticari ve diplomatik çıkarlarını stratejik ve güvenlik çıkarlarının önünde tutma; arabuluculuk sürecini domine etmeden sürece katkı sağlama; gündem oluşturmaktan çok, gündem değiştirme; çatışmaları çözmekten ziyade ise yatıştırma gibi somut adımlara başvurma politikaları benimsenmektedir.⁴¹ Çin'in Afganistan hükümeti ve Taliban arasındaki arabuluculuk rolünü ise Hirono, “teşvik edici arabuluculuk” kapsamında değerlendirmektedir. Hirono'nun “müdahil olma” düzeylerine göre kolaylaştırıcı (*facilitative*), teşvik edici (*incentivizing*), formüle edici (*formulative*) ve yönlendirici (*manipulative*) şeklinde dört başlıkta ele aldığı arabuluculuk türleri içerisinde teşvik edici arabuluculuk, ikinci en alt düzey müdahale biçimi olarak yorumlanmaktadır. Bu müdahale biçimi, tarafları müzakere masasına gelmeleri için teşvik etmekte ve taraflar arası iletişimi kolaylaştırmakta; barışın potansiyel faydalarını, yatırım ve kalkınma olanaklarını öne çıkarmakta; ancak masaya herhangi bir çözüm ya da formül koymamakta ve tarafları yönlendirici bir etkide bulunmamaktadır.⁴² Böylelikle Çin, bir yandan arabuluculuk girişimlerini arttırırken diğer yandan ana ilkelerini ihlal etmemeye çalışmaktadır.

³⁸ Barış İçinde Bir Arada Yaşamın Beş İlkesi: 1) toprak bütünlüğü ve egemenliğe karşılıklı saygı 2) karşılıklı saldırmazlık 3) iç işlerine karışmama 4) eşitlik ve karşılıklı fayda 5) barış içinde bir arada yaşama. Bkz: Hirono, Jiang and Lanteigne, a.g.e., 5-6.

³⁹ Earl Conteh-Morgan, China's Non-Interference Dilemma, 2 Ağustos 2018, <https://www.policyforum.net> (Erişim: 07.05.2020).

⁴⁰ Li Zhaoxing, “Peace, Development and Cooperation: Banner for China's Diplomacy in the New Era”, *Chinese Journal of International Law* 4, no. 2, (2005): 678-679.

⁴¹ Sun and Zoubir, a.g.e., 240.

⁴² Hirono, a.g.e., 6-7.

Çin'in teşvik edici veya yarı-arabuluculuk gibi politikalarını, büyük güç statüsünde bir Çin için devam eden bir öğrenme, alıştırma ve hazırlık süreci ya da kademeli olarak gerçekleşecek bir dönüşümün ısınma turları olarak düşünmek mümkündür.⁴³ Önümüzdeki dönemlerde, özellikle 21. yüzyılın çok ses getiren OBOR gibi geniş kapsamlı projelerinin Çin'in üçüncü taraf rollerinde birtakım değişiklikleri ve farklı müdahale düzeylerini beraberinde getirebileceği öngörülmektedir. Zira Afrika gibi şiddet içeren çatışma bölgelerine uzanan proje ve yatırımların varlığı göz önünde bulundurulduğunda, Çin'in Afrika'da da barış girişimlerine daha fazla önem göstermesi gerekebileceği; sorumlu güç olmanın yük ve maliyetlerini paylaşarak bölgedeki rasyonel çıkarlarını riske atmayacağı söylenebilmektedir.

4. Bir Kuşak Bir Yol Projesi Çerçevesinde Çin'in Afrika Politikası

Çin-Afrika ilişkilerinin kökleri oldukça eskilere dayanmaktadır. Bu konuda bilinen ilk kayıtlar, 10. yy'da İskenderiye ve Çin arasında yapılan ikili anlaşmalardır.⁴⁴ Ancak Afrika'da birçok bölgeyle Avrupalılardan çok daha önce ilişki kuran Çin için Afrika, 1955 Bandung Konferansı'na kadar önem kazanmamıştır. Çin-Afrika ilişkilerini belirleyen asıl dinamiklerin temelinde ise Hindistan ve Çin arasındaki ticaret anlaşmasının ilkeleri bulunmaktadır. 1954'te imzalanan Hindistan ve Çin arasındaki ticaret anlaşmasında "barış içinde birlikte yaşamın beş ilkesi" kabul edilmiştir.⁴⁵ Çin'in Afrika ile ilişkileri, halen bu beş temel ilke çerçevesinde sürmektedir. Bandung Konferansı'nda Afrika ülkelerinin büyük kısmının da bu ilkeleri benimsediği görülmektedir. Ayrıca, Çin ve Batı'nın Afrika politikaları arasındaki temel yaklaşım farklılığı buradan kaynaklanmaktadır. Çin, Afrika'daki ülkelerin iç işlerine ilkesel olarak karışmazken, Avrupa ve ABD'nin bu ülkeler üzerinde müdahaleci bir politika izlemesi ve demokratik yönetim gibi koşullar öne sürmesi, Çin'in Afrika'da Batılı ülkeler karşısında konumunu güçlendirmektedir.⁴⁶

Çin'in Afrika'ya yönelik politikasında benimsediği iç işlerine karışmama ve eşitlik ilkeleri Afrika'daki ülkelerin de Çin'e saygı duymasını ve güvenmesini beraberinde getirmektedir. Bu konuda Çin-Afrika ilişkilerinin tarihindeki en önemli gelişmelerden biri, Çin'in 1971 yılında BM'de yerini almasında 26 Afrika ülkesinin desteğini ve oylarını alması

⁴³ Sun and Zoubir, a.g.e., 242.

⁴⁴ Christopher M. Dent, *China and Africa Development Relations*, (London: Routledge, 2010): 5.

⁴⁵ David H. Shinn, "Africa: the US and China Court the Continent", *Journal of International Affairs* 62, no. 2, (2009): 41.

⁴⁶ Mürsel Bayram, *Çin Halk Cumhuriyeti'nin Afrika Politikası*, (The USA: Create Space Independent Publishing, 2018): 245-246.

olmuştur.⁴⁷ Çin'in Kurucu Devlet Başkanı Mao Zedong, "Birleşmiş Milletler'e siyah Afrikalı arkadaşlarımız sayesinde geri döndük"⁴⁸ diyerek Çin'in BM gibi uluslararası bir kuruluşteki konumunda Afrika ülkelerinin diplomatik desteğine işaret etmiştir. Çin-Afrika arasındaki ilişkiler Mao döneminde (1949-76) Çin'in dış dünyaya kapalı olmasından dolayı kısıtlı ölçüde sürdürülse de 1980'lerle birlikte Çin'in ekonomik olarak dış dünyaya açılmasıyla ilişkiler yeniden yükselişe geçmiştir.

1960'larda ve 70'lerde Çin, gelişmemiş ülkelerle ideolojik bir işbirliği temelinde Çin tarzı komünizmi geliştirip yayarak Batı emperyalizmini geri püskürtmeyi amaçlamıştı.⁴⁹ Ancak daha sonra ilişkiler, ideolojik temelden ziyade ekonomik bir temele doğru evrilmiştir. Afrika ile çoğunlukla enerji ve kaynak alımı üzerine ilişki kuran Çin, benimsediği iç işlerine karışmama ilkesi ile Afrikalı devletlerin giderek daha fazla desteğini kazanmaya başlamıştır. Ekim 2000'de ise Çin ve Afrika ülkelerinin ortak önerisiyle Çin-Afrika İşbirliği Forumu (*Forum on China-Africa Cooperation- FOCAC*) kurulmuştur. FOCAC'ın kurulma amacı, Çin ve Afrika ülkeleri arasında ortak danışma mekanizması oluşturulması, karşılıklı anlayışın iyileştirilmesi, uzlaşının artırılması, dostluğun güçlendirilmesi ve işbirliğinin desteklenmesi şeklinde ifade edilmiştir.⁵⁰

2005 yılına gelindiğinde, Çin ve Afrika arasında 1995'teki 4 milyar dolarlık ticaret hacmi 40 milyar dolara çıkmış; Çin'in Afrika'ya doğrudan yabancı yatırım miktarı 1,18 milyar dolar olmuştur.⁵¹ Çin ve Afrika arasındaki diplomatik ilişkilerin başlangıcının 50. yıl dönümü münasebetiyle Pekin, 2006 yılında önemli bir işbirliği zirvesine ev sahipliği yapmıştır. 48 Afrika ülkesinin katıldığı FOCAC, "dostluk, barış, işbirliği, kalkınma" temalarıyla açılmıştır. Çin, kıtanın gelişiminde bölgesel barışı koruma, bölgesel işbirliğini artırma ve ekonomik ve sosyal kalkınmayı hızlandırmanın önemini ısrarla vurgulamıştır. Afrika'daki ülkesel, bölge-altı ve bölgesel çabalara dikkat çeken Çin, uluslararası toplumu Afrika'nın barış, kalkınma, çatışma çözme ve çatışma sonrası yeniden inşa çabalarını teşvik etmeye ve desteklemeye davet etmektedir.⁵² Somut ve kısa vadeli adımlar bağlamında ise Çin, Afrika'ya yapılacak yardımların 2009'a kadar iki katına çıkacağı; 15 bin Afrikalı uzmanın eğitileceği; 100 kırsal

⁴⁷ 1971'e kadar Tayvan'da kurulan Çin Halk Cumhuriyeti, Birleşmiş Milletler'de tüm Çin'i temsil etmekteydi. 1971 yılında Çin Cumhuriyeti BM'den çıkarılarak Çin Halk Cumhuriyeti tüm Çin'i temsilen BM'ye alınmıştır.

⁴⁸ Anshan Li, "China and Africa: Policy and Challenges", *China Security* 3, no. 3, (2007): 78.

⁴⁹ Peter Brooks, Ji Hye Shin, "*China's Influence in Africa: Implications for the United States*", The Heritage Foundation, (2006): 1, <https://www.heritage.org> (Erişim: 12.05.2020).

⁵⁰ Forum on China-Africa Cooperation, FOCAC, https://www.focac.org/eng/ltjj_3/ltjz/ (Erişim: 10.05.2020).

⁵¹ Garth Shelton, Farhana Paruk, The Forum on China Africa Cooperation: A Strategic Opportunity, Institute for Security Studies, (2008): 52, <https://www.files.ethz.ch> (Erişim: 08.05.2020).

⁵² Forum on China-Africa Cooperation, a.g.e.

okul, 10 hastane yanı sıra sıtmayla mücadele için 30 klinik yapılacağı ve daha fazla Afrikalı öğrenciye burs verileceği taahhüdünde bulunmuştur.⁵³ Ayrıca Çin, kıtada 11 tane *Ticaret Geliştirme Merkezi* kurmuş; Afrika'yı bir ticaret ve yatırım merkezi olarak görmeleri için Çin firmaları teşvik edilmiştir.⁵⁴ Petrol, maden işletmeciliği ve demiryolu hatları gibi projeler, Çin'in Afrika'ya yatırım projelerinin temelini oluşturmuştur. Çin'in devlet kontrolündeki bankaları da Afrika'da giderek daha önemli bir rol üstlenmeye başlamıştır.⁵⁵ Böylelikle Çin, Afrika'ya yaptığı yardım ve yatırımlarla bölgedeki hâkimiyetini güçlendirme ve kıta ile ilişkilerini geliştirme gayreti içerisinde olmuştur.

Yardım ve yatırımlarla Afrika'da bir yandan enerji ihtiyacını karşılayan Çin, diğer yandan kıta ülkelerini yanına çekerek BM'de Amerika'ya karşı dengeleyici bir güç olmayı hedeflemiştir. Örneğin, Angola petrolünde ABD'nin en büyük rakibi olan Çin; Sudan petrolünün de büyük çoğunluğunu kontrol etmektedir. Çin ayrıca, Gabon, Kongo, Gine, Kamerun ve Liberya'dan kereste; Benin, Burkina Faso, Mali, Fildişi Sahilleri ve Kamerun'dan pamuk; Zimbabve'den ferrokrom (demir-krom alaşımı) ve platinyum; Güney Afrika'dan elmas; Kongo'dan teneke ve doğada nadir bulunan elementlerden tantal almaktadır. Kendisi ise bu ülkelere elektronik ürünler, makine, tekstil ürünleri, ayakkabı gibi tüketici ürünleri tedarik etmektedir.⁵⁶ Çin ve Afrika arasındaki bu ticaret hacminin, kıtaya yönelik yardım ve yatırımlarla birlikte giderek arttığını söylemek mümkündür. Bu noktada, özellikle birçok kıtayı ve ülkeyi birbirine bağlamak ve ülkeler arası serbest ticaret bölgeleri oluşturarak işbirliğini artırmak amacı taşıyan OBOR'un, Çin-Afrika ilişkilerini daha da derinleştireceği öngörülmektedir.

2013 yılında ilan edilen OBOR, Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarını çeşitli koridorlarla birbirine bağlayan; ülkeler arasında kazan-kazan ilkesine dayalı olarak işbirliği ve ticareti artırmayı hedefleyen eski İpek ve Baharat yolunun yeniden canlandırılması projesidir. "İpek Yolu Ekonomik Kuşağı" ve "21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu" olmak üzere iki güzergâhtan oluşan OBOR kapsamında 2020 Mart ayı itibarıyla 138 ülke ve 29 uluslararası kuruluş bulunmaktadır. Bu ülkelerin 38 tanesi Sahra-altı Afrika ülkesidir.⁵⁷ OBOR ile Çin, bir yandan Afrika'yı dünyaya bağlarken diğer yandan kıtadaki ülkeleri birbirine bağlamayı amaçlamaktadır.

⁵³ Zhiqun Zhu, *China's New Diplomacy: Rationale, Strategies and Significance*, (UK, Ashgate Publishing Company, 2010): 30.

⁵⁴ Chris Alden, *China in Africa*, (London: Zed Books, 2007): 14.

⁵⁵ Peter Brooks, Ji Hye Shin, a.g.e., 43.

⁵⁶ Chuka Eureka, "The Forum on China-Africa Cooperation (FOCAC): A Framework for China's Re Engagement with Africa in the 21st Century", *Pakistan Journal of Social Sciences* 30, no. 2, (2010): 210.

⁵⁷ Green Belt and Road Initiative Center, <https://green-bri.org> (Erişim: 04.05.2020).

Örneğin, 2014 yılında Çin Başbakanı Li Keqiang, Afrika'daki 54 ülkeyi hızlı tren hatlarıyla birbirine bağlama hayalinden bahsetmektedir.⁵⁸ 2015 yılında proje kapsamındaki ülkelere altyapı yatırımları için kredi sağlayacak bir de Asya Altyapı Yatırım Bankası (*Asian Infrastructure Investment Bank*) kurulduğu görülmektedir.⁵⁹ 2013-2019 yılları arasında Çin'in OBOR ülkelerine enerji ve ulaşım sektörleri başta olmak üzere ve %22 civarı Sahra-altı Afrika'ya olmak üzere toplam 730 milyar dolar yatırım yaptığı gözlemlenmektedir.⁶⁰

Çin'in OBOR çerçevesindeki yatırımlarında Afrika'da özellikle Kenya ve Etiyopya ön plana çıkmaktadır. OBOR bağlamında Çin ile ilk anlaşmaları yapan bu iki ülke, stratejik konumları itibarıyla Çin için önem taşımaktadır. Bu bağlamda Kenya'da, Nairobi'den bir liman şehri olan Mombasa'ya kadar uzanan 290 mil uzunluğunda bir demiryolu hattının yanı sıra Etiyopya'da başkenti Addis Ababa'dan Cibuti'deki liman şehrine kadar uzanan 470 mil uzunluğunda elektrikli bir demiryolu yapılmıştır. Cibuti, Mısır, Tanzanya, Zambiya ve Angola, Kenya ve Etiyopya dışında öne çıkan diğer ülkeler olmuştur. Örneğin, Tanzanya'daki Bagamoyo'nun Afrika'daki en büyük limana dönüştürülmesi projesi bulunmaktadır.⁶¹ Mısır, ise Süveyş Kanalı'nın önemli bir geçiş noktası olması dolayısıyla öne çıkmakta; Çin ile Mısır arasında 2016 yılında bir mutabakat anlaşması imzalandığı görülmektedir.⁶² Afrika Boynuzu'nda küçük bir ülke olmasına rağmen hem stratejik konumu hem de kıtadaki büyük güçlerin askeri üslerine yaptığı ev sahipliği ile Cibuti de OBOR'un yatırım bölgelerinden biri olarak dikkat çekmektedir. Etiyopya-Cibuti demiryolu hattı gibi Etiyopya'dan içme suyu getiren 300 milyon dolarlık su boru hattı inşa edilmesi gibi projeler de bu yatırımlara örnek oluşturmaktadır.⁶³

Çin'in OBOR kapsamındaki yardım ve yatırımları, Afrika'da "borç tuzağı diplomasisi (*debt trap diplomacy*)" kavramını gündeme getirmektedir. Bu kavram, Çin'in altyapı yatırımları için Afrika ülkelerine borç para vererek stratejik avantaj sağlamak amacıyla kasıtlı olarak ilgili ülkeleri borç tuzağına sürüklemesine işaret etmek için kullanılmaktadır. 2017'de Kuzey Hindistan'daki bir düşünce kuruluşunda ortaya atılan kavramın, *The Guardian* ve *New*

⁵⁸ Julia Breuer, 2017, "Two Belts, One Road? The role of Africa in China's Belt & Road initiative", *Blickwechsel*, Stiftung Asienhaus, <https://www.asienhaus.de> (04.05.2020): 2.

⁵⁹ Asian Infrastructure Investment Bank (AIBB), <https://www.aiib.org/en/index.html> (Erişim: 04.05.2020).

⁶⁰ Green Belt and Road Initiative Center, a.g.e.

⁶¹ Nick Van Mead, "China in Africa: win-win development, or a new colonialism?", *The Guardian*, 31 July 2018, <https://www.theguardian.com> (Erişim: 12.05.2020).

⁶² Raphael ZiroMwatela, Zhao Changfeng, "Africa in China's 'One Belt, One Road' Initiative: A Critical Analysis", *IOSR Journal Of Humanities And Social Science (IOSR-JHSS)* 21, no. 12, (2016): 13.

⁶³ Nancy Muthoni Githaiga, Alfred Burimaso, Wang Bing and Salum Mohammed Ahmed, "The Belt and Road Initiative: Opportunities and Risks for Africa's Connectivity", *China Quarterly of International Strategic Studies*, 5, no. 1, (2019): 121.

York Times gibi gazetelerde hızla kullanılmaya başlandığı dikkat çekmektedir.⁶⁴ Ayrıca, borç tuzağıyla birlikte bazı kesimlerce Çin'in Afrika'daki yatırımları “yeni-sömürgecilik” olarak tanımlanmakta;⁶⁵ bazı kesimler ise bu görüşe karşı çıkarak Çin'in hamlelerinin sömürgecilik faaliyeti değil, kalkınmanın bir parçası olduğunu ileri sürmektedir.⁶⁶ Çin'e yönelik borç tuzağı diplomasisi iddiaları, Çin tehdidi algısının bir parçası olarak da değerlendirilmektedir. Nitekim Çin Devlet Başkanı Xi Jinping, OBOR'un ne bir borç tuzağı ne de ABD ticaretine meydan okuyan jeopolitik bir araç olduğunu vurgulamakta; aksine, OBOR'un tüm katılımcılara fayda sağlayan kazan-kazan hedefli bir girişim olduğunu ifade etmektedir.⁶⁷ 2000-2019 yılları arasında Afrika ülkelerinin 3,4 milyar dolar değerindeki borcunun silinmesi gibi örnekler, borçların küçük bir miktarını oluşturmasına rağmen, Çin'in borç tuzağını kabul etmeyen söylemlerini destekler görünmektedir.⁶⁸

OBOR, “Çin rüyası” için ayrılmaz bir parça olarak da değerlendirilmektedir. Proje, geliştirilen ilişkilerle, yapılan yatırımlarla ve geniş işbirliği olanaklarıyla Çin'in hem bölgesel hem küresel bir güç olmasının yolunu açmaktadır. Çin'in önlenemeyen yükselişi ve ABD ile girilen ticaret savaşları ise “Çin tehdidi” olgusunu yeniden canlandırmaktadır. Bu çerçevede, OBOR'un Çin'in dünya düzenini kendine özgü kurallarıyla yeniden yaratma çabası şeklinde görüşlerin de hedefinde yer aldığı görülmektedir. Örneğin Brautigam, Bir Kuşak Bir Yol projesinin ABD tarafından, dünyadaki ticaret kurallarını yeniden yazmak, ancak ticaretten de ziyade stratejik bir hâkimiyet kurmak için Çin tarafından hayata geçirilen bir girişim olarak yorumlandığını ifade etmektedir.⁶⁹ Politika ve projelerine yöneltilen eleştirilere rağmen Çin'in kararlılıkla adımlarını attığı; ekonomik büyümesini sürdürdüğü ve etki alanını genişlettiği dikkat çekmektedir. Çatışma geçmişi kabarık bir Afrika'da Çin'in adım atmasını gerektiren ve kendine alan açmasını sağlayan en önemli alanlardan biri ise çatışma çözümü olmaktadır.

5. Bir Kuşak Bir Yol Ekseninde Afrika'daki Çatışmalar ve Çatışma Çözümü

54 ülkesiyle dünyanın ikinci büyük kıtası olan Afrika, büyük güçler arasında geçmişten günümüze bir mücadele alanı olagelmiştir. Büyük güçler daha fazla kazanmak için birbiriyle

⁶⁴ Deborah Brautigam, “A Critical Look at Chinese ‘Debt-trap Diplomacy’: The Rise of a Meme”, *Area Development and Policy*. 5, no. 1, (2019): 2.

⁶⁵ Anthony Kleven, “Belt and Road: Colonialism with Chinese Characteristics”, *The Interpreter*, (2019), <https://www.lowyinstitute.org> (Erişim: 03.05.2020).

⁶⁶ Noah Smith, “Africa Isn't Being Recolonized”, *Bloomberg*, (2019), <https://www.bloomberg.com> (Erişim: 12.05.2020).

⁶⁷ Shi Jiangtao, et al., “Chinese President Xi Jinping tries to stem rising chorus of doubts over Belt and Road Initiative”, *South China Morning Post*, (2019), <https://www.scmp.com> (Erişim: 05.07.2020).

⁶⁸ Laura He, “China is promising to write off some loans to Africa. It may just be a drop in the ocean”, *CNN Business*, (2020), <https://edition.cnn.com> (Erişim: 05.07.2020).

⁶⁹ Brautigam, a.g.e., 5.

yarışırken, Afrika'nın kaderine her daim kaybetmek düşmüştür. 16. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar önce köle ticaretiyle insanları sömürülen kıta,⁷⁰ 1884-1885 Berlin Konferansı sonrası yaşanan “Afrika Kapaşması/Talanı (*Scramble for Africa*)” ile Avrupalı güçler arasında paylaştırılmıştır.⁷¹ Afrika ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanması ise ancak 1950'lerin sonundan itibaren gündeme gelebilmiştir. Bu kez bağımsızlık mücadelelerine sahne olan kıta, Soğuk Savaş koşullarında ABD ve Sovyetler Birliği'nin rekabet ortamına dönüşmüştür. Ve nihayet, 2000'lerle birlikte bir yandan geleneksel güçler Afrika'da varlıklarını sürdürürken diğer yandan yeni güçler devreye girmiş; rasyonel çıkarları doğrultusunda kendilerine alan açmaya ve stratejik pozisyonlarını güçlendirmeye çalışan aktörlerin çeşitlendiği görülmüştür.

2000 yılında *The Economist* dergisi tarafından yayınlanan özel sayıda Afrika'dan “Umutsuz Kıta (*The Hopeless Continent*)” olarak bahsedilmiştir.⁷² Kıtaya atfedilen umutsuzluk, Afrika'nın karakteri haline gelen çatışma, siyasi istikrarsızlık ve şiddet sarmalının ifadesi olmuştur. Kuşkusuz, bu karakterin ortaya çıkışında, ekonomik, stratejik ve siyasi çıkarlarını korumak amacıyla Avrupalıların Afrika'da çizdiği yapay sınırların etkisi büyüktür.⁷³ Etnik, dilsel, kabilesel ve ideolojik farklılıklar; önemli doğal kaynakların paylaşımı, ekonomik mücadeleler, siyasi değişim ve dönüşümler, irredantist iddialar, dış müdahaleler, dini gruplar arasındaki mücadeleler ve farklı dinlere dayandırılan aşırı dinci ve şiddet yanlısı hareketler de çatışmaların başlıca nedenleri arasında yerlerini almıştır.⁷⁴ Ayrıca, yoksulluk, demokratikleşme sorunları, tekrarlayan şiddet olayları, zayıf yönetim ve kötü komşuluk ilişkileri, çatışmalarda önemli rol oynamıştır.⁷⁵ Bununla birlikte, 2000'lerin başında Afrika'daki çatışmaların sayısı ve yoğunluğunda bir azalma gözlemlenmiş; ancak 2010'dan itibaren çatışma eğilim yeniden artış göstermiştir.⁷⁶ Güney Afrika, Zimbabve, Kenya ve Burkina Faso gibi ülkelerde toplumsal karışıklıklar yaşanmıştır.⁷⁷ Sudan, Güney Sudan, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Burundi gibi ülkelerde çatışmalar şiddetini sürdürürken; Somali ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti gibi

⁷⁰ Bkz: Babacar M'Baye, “The Economic, Political and Social Impact of the Atlantic Slave Trade on Africa”, *The European Legacy* 11, no. 6, (2006): 607-622.

⁷¹ Ieuan Ll. Griffiths, *The African Inheritance*, (London and New York: Routledge, 1995): 29.

⁷² “The Hopeless Continent”, *The Economist*, <https://www.economist.com> (Erişim: 10.03.2020).

⁷³ Francis Nguendi Ikome, *Africa's International Borders as Potential Sources of Conflict and Future Threats to Peace and Security*, (Institute for Security Studies, 2012): 12.

⁷⁴ Bkz: Michael Fonkem Achankeng, “Conflict and Conflict Resolution in Africa: Engaging the Colonial Factor”, *African Journal on Conflict Resolution* 13, no. 2, (2013): 11-38.

⁷⁵ Jakkie Cilliers, *Violence in Africa: Trends, Drivers and Prospects to 2023*, (Institute for Security Studies, 2018): 11.

⁷⁶ Paul D. Williams, “Continuity and Change in War and Conflict in Africa”, *Prism* 6, no. 4, (2017): 33, <https://cco.ndu.edu> (Erişim: 21.04.2020).

⁷⁷ Vasu Gounden, Conflict Trends 2018/3, The African Centre for the Constructive Resolution of Disputes, <https://www.accord.org.za> (Erişim: 14.03.2020).

ülkelerdeki çatışmalar halen çözülememiştir. Sudan, Nijerya, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Somali, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Güney Sudan, 2001-2017 yılları arasında Sahra-altı Afrika'daki çatışma kaynaklı ölümlerin en çok yaşandığı ülkelerin başlarında sıralanmıştır.⁷⁸

Afrika'daki çatışmaların olumsuz etkileri, ülkelerle sınırlı kalmamıştır. Bir yandan çatışmaların ülkeleri aşarak bölgeye yayılan etkileri kıtadaki barış, istikrar ve kalkınma çabalarına zarar verirken, diğer yandan büyük güçlerin politikalarının, faaliyetlerinin ve projelerinin önünde çatışmalar nedeniyle birtakım zorluklarla karşılaşmıştır. Bu kapsamda, Çin'in Afrika politikasının ve OBOR'un bölgedeki çatışmalardan etkilenmemesi düşünülemez. Nitekim çok eski zamanlardan itibaren kıtanın önünde ağır bir yük olarak duran çatışma ve savaşların, OBOR'un Afrika'da karşılaşacağı en büyük engeller olacağı öngörülmektedir.⁷⁹ Çin'in bu engelleri aşarak kıtadaki hedeflerini gerçekleştirmesi ve Afrika ile ilişkilerini geliştirmesi ise kıtadaki çatışmaların çözümü, barış, istikrar ve güvenliğin sağlanması ile yakından ilgili görünmektedir. Bu bağlamda, Çin'in çatışma çözümüne bakışının OBOR ile bir dönüm noktasına kavuştuğu da söylenebilir. Zira Çin üzerine çalışan dünyanın en büyük araştırma enstitülerinden biri olan MERICS (*Mercator Institute for China Studies*) araştırmasına göre, OBOR ile birlikte Çin'in arabuluculuk faaliyetlerinde genel bir artış eğilimi gözlemlenmektedir. Afganistan-Pakistan, Güney Sudan, Suriye-Irak, Myanmar, Myanmar-Bangladeş ve Katar gibi ülkelerdeki çatışmalarda Çin'in üçüncü taraf rolleri üstlendiği, ancak tek başına hareket etmekten ziyade çok taraflı girişimlere katıldığı dikkat çekmektedir.⁸⁰ Çin'in Afrika politikası, OBOR ile gelişen çatışma çözüme anlayışının ayrılmaz bir parçası olmaktadır.

Afrika'daki OBOR deniz güzergâhında önemli bir yere sahip olan Kenya, Güney Sudan gibi çatışma bölgelerinden Çin'e gerçekleşen petrol ihracatında alternatif bir rota niteliği taşımaktadır. Benzer şekilde, denize kıyısı olmayan Uganda petroleri de Kenya üzerinden Çin'e ihraç edilmektedir.⁸¹ Ancak, Kenya'da doğal kaynakların keşfedilmesi ve işletilmesi sürecinde farklı grupların dışlanmasıyla doğal kaynak temelli çatışma ihtimali bulunmaktadır.⁸² Arazi, su, maden ve diğer doğal kaynaklar üzerinde yaşanan rekabetin yanı sıra siyasi seçimler ve seçim süreçleri; toplumsal kimlikler ve kültürel eşitsizlikler; ülkedeki hafif silahlara erişim; El-Kaide ve El-Şebab gibi terör örgütlerinin hem iç hem bölgesel güvenliğe olumsuz etkileri

⁷⁸ Cilliers, a.g.e., 6.

⁷⁹ ZiroMwatela and Changfeng, a.g.e., 18.

⁸⁰ Helena Legarda, "China as a conflict mediator", MERICS (2018), <https://merics.org/en/graphic/china-conflict-mediator> (Erişim: 05.07.2020).

⁸¹ World Politics Review, "In Kenya, 'One Belt, One Road' is Changing Local Views of Chinese Investment", 6 June 2017, <https://www.worldpoliticsreview.com> (Erişim: 15.05.2020).

⁸² A.g.e.

ve korsanlık gibi deniz suçları, Kenya'daki çatışmaların başlıca nedenlerini oluşturmaktadır.⁸³ İç çatışma riskleriyle birlikte Kenya, komşularında yaşanan çatışmaların göç ve bölgesel istikrarsızlık gibi yük ve maliyetlerine de katlanmak durumunda kalmaktadır. Somali, Uganda, Sudan ve Güney Sudan'da yaşanan çatışmaların olumsuz etkileri, Kenya'ya ve bölgeye sirayet etmektedir. Böyle bir ortamda ise çatışma bölgelerinde Çin'in salt kendi ekonomik ve stratejik çıkarlarını gözeterek ve çatışmaları görmezden gelerek OBOR gibi büyük çaplı projelerini sorunsuz hayata geçirmesi olası görünmemekte; Çin'in rasyonel çıkarları, özellikle proje güzergâhlarının anahtar ülkelerinde barış ve güvenlik ortamını gerekli kılmaktadır.

OBOR'un Afrika'da karşılaşılabileceği önemli diğer bir problem, Etiyopya'daki çatışmalardır. Afrika Boynuzu'nda stratejik bir konumda yer alan ve kıtadaki bölgesel güçlerden biri olan Etiyopya'daki etnik çatışmalar, 2000-2018 arası Etiyopya ve Eritre arasında yaşanan savaş ve Somali'yle yaşanan problemler, OBOR için kritik önemdeki Etiyopya'yı istikrarsızlığa sürüklemektedir. Başkent Addis Ababa'dan Cibuti'deki liman şehrine uzanan 470 millik elektrikli bir demiryolu projesinin yanı sıra Çin, ülkede farklı alanlarda birçok yatırımda bulunmuş ve Etiyopya'ya büyük miktarlarda borç vermiştir. 2000 yılından bu yana Etiyopya'nın Çin'den aldığı borç miktarının 12,1 milyar dolardan fazla olduğu ifade edilmektedir.⁸⁴ Dolayısıyla, Etiyopya gibi bölgesel bir gücün yaşadığı iç çatışmalar ve bunların komşu bölgelere yayılma ihtimali, Çin'in bölgedeki politikalarını ve çıkarlarını olumsuz etkileme potansiyeline sahiptir. Nitekim askeri maliyetler, istikrarsızlık maliyetleri ya da doğrudan ekonomik maliyetler gibi Etiyopya'daki çatışmaların yaratabileceği maliyetlerin, Çin'in bölgedeki politikalarının da şekillenmesinde rol oynayabileceğini ve bölgeye daha fazla müdahale etmesine sebep olabileceğini söylemek mümkündür.

Bir diğer Afrika Boynuzu ülkesi olan Cibuti'deki barış ve güvenlik ortamı da Çin için önem taşımaktadır. Çin'in bölgeye verdiği önem, yurt dışındaki ilk askeri üssünü Cibuti'de kurmasından anlaşılmaktadır.⁸⁵ Ayrıca, Çin'in 2017 yılında Eritre ve Cibuti arasındaki sınır sorununda arabuluculuk teklif ettiği bilinmektedir.⁸⁶ Eritre ve Cibuti arasındaki sorun, her iki ülkenin Dumeira dağı ve adaları üzerinde hak iddia etmesinden kaynaklanmaktadır. Salt bir sınır anlaşmazlığı olarak görünmesine rağmen, Eritre'nin bağımsızlığının ardından

⁸³ Kisuke Ndiku, Conflict in Kenya, *Transconflict*, <http://www.transconflict.com> (Erişim: 18.05.2020).

⁸⁴ Tridivesh Singh Maini, Mahitha Lingala, "BRI and the China-Ethiopia Relationship", *The Geopolitics*, 10 December 2019, <https://thegeopolitics.com> (Erişim: 22.05.2020).

⁸⁵ Abdur Rahman Alfa Shaban, "Eritrea-Djibouti border dispute: China opts to intervene", *Africa News*, 23 July 2017, <https://www.africanews.com> (Erişim: 22.05.2020).

⁸⁶ Liu Zhen, "China offers to mediate Djibouti-Eritrea border row as it expands military presence in Africa", *South China Morning Post*, 25 July 2017, <https://www.scmp.com> (Erişim: 22.05.2020).

Etiyopya'nın denize çıkış kapısı olarak Cibuti'nin öne çıkmaya başlaması ve Somali iç savaşında iki devletin farklı fraksiyonları desteklemesi gibi çatışmaların arkasında rol oynayan birtakım bölgesel dinamiklerin varlığı da dikkat çekmektedir.⁸⁷ Özellikle 11 Eylül sonrası Cibuti'nin teröre karşı operasyonlar için önemli bir merkeze dönüşmesi ve stratejik önemi ise bölgenin çatışmalardan uzak tutulması anlayışını beraberinde getirmektedir. Ancak Katar'ın 2017 yılında bölgeden barış gücü misyonunu çekmesiyle birlikte, çatışmaların çözümü için arabuluculuk yapacak bir devletin kalmadığı görülmektedir.⁸⁸ İşte Çin'in arabuluculuk teklifi bu noktada devreye girmiştir. Eritre Büyükelçiliği görevinde bulunan Shu Zhan, teklifin “ülkelerin iç işlerine karışmama” prensibini bozmadığını ifade etmek için Çin'in doğrudan bir askeri müdahalede asla bulunmayacağını, ancak BM'nin onaylaması, Afrika Birliği'nin talebi ve her iki tarafın anlaşması üzerine bölgeye bir barışı koruma misyonu gönderebileceğinin altını çizmiştir.⁸⁹ Bu ifadeler, Çin'in üçüncü taraf rollerinde tek başına bir sorumluluktan ziyade, uluslararası güçlerle birlikte hareket etmeyi seçtiğini ve rasyonel tercihleriyle kıtadaki çıkarlarını gözetirken rekabetten çok işbirliği anlayışını benimsediğini göstermesi açısından önemlidir.

BM ve barış güçleri bağlamında da Çin'in Afrika'daki çatışmalara yaklaşımına değinmek gerekir. Çin, diplomatik ve stratejik çıkarlarının yanı sıra sorumlu, pro-aktif ve küresel bir aktör olarak Afrika'daki barış misyonlarında görev almaktadır.⁹⁰ Çin'in barışı koruma, barış yapma ve barış inşası modelinde toplumsal istikrar ve ekonomik kalkınmaya öncelik verilmekte; pragmatik politikalar, toplumsal uyum öncelikli Konfüçyüsçülük felsefesi ve altyapıya dayalı yaklaşımlardan faydalanılmaktadır.⁹¹ 1989 yılında Afrika'da katıldığı ilk misyondan günümüze, Çin'in BM barışı koruma operasyonlarında hem finansman hem personel desteği ciddi bir büyüme göstermektedir. Yaklaşık 2.500 asker ve polis personeliyle Çin, 2019 yılında BM barışı koruma faaliyetlerine küresel barışı koruma bütçesinin %15,22'sini oluşturan 7 milyar dolarlık bir katkıda bulunmuş ve ABD'den sonraki ikinci büyük finans sağlayıcısı konumuna erişmiştir.⁹² 2000'li yıllarla birlikte Çin, Afrika'da Fildişi Sahili, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Liberya, Sierra Leone, Mali gibi ülkelerde barış

⁸⁷ Uppsala Conflict Data Program, Djibouti-Eritrea, <https://ucdp.uu.se/conflict/435> (Erişim: 05.07.2020).

⁸⁸ Shaban, a.g.e.

⁸⁹ Zhen, a.g.e.

⁹⁰ Wang Li and Paul Dottin, “Behind China's Peacekeeping Missions in Africa: Interpreting Beijing's Strategic Considerations” 7, no. 14, (2011): 5-8.

⁹¹ “China's Approach to Peace in Africa is Different. How and Why?”, *The Conversation*, 27 Ocak 2020, <https://theconversation.com> (Erişim: 30.05.2020).

⁹² A.g.e.

operasyonlarına katılmış ve BM girişimlerine BM Güvenlik Konseyi'nin diğer dört daimi üyesinden daha fazla askeri birlik katkısı vermeye başlamıştır.⁹³ 2013 yılı itibariyle barış gücü operasyonlarıyla Çin'in askeri ve siyasi liderliğinin daha esnek bir dış politika yaklaşımını beraberinde getirdiği tartışılırken,⁹⁴ barış ve güvenlik konularıyla OBOR ve Çin-Afrika ilişkileri arasındaki bağlantı daha da pekişmektedir.

OBOR, Afrika'daki coğrafi sınırlar ile ilgili potansiyel çatışma riskleri de barındırmaktadır. Zira ülkelerin çeşitli ağ ve yollarla birbirine bağlanması, etnik grupların Avrupalı ülkeler tarafından oluşturulan ulusal sınırları tanımama riski taşımakta; böylece Çin'in istikrarlı bir Afrika pazarı hayali, gelişmelerden olumsuz etkilenme olasılığıyla karşı karşıya kalmaktadır.⁹⁵ Dolayısıyla, Çin'in kıtadaki mevcut çatışmalarla alakalı çözüm ve barış girişimlerine katılması kadar, potansiyel çatışma risklerine de hazırlıklı olması beklenmektedir. Bu riskler Afrika'da, sınır sorunlarından etnik-dini çatışmalara, terörden korsanlığa kadar çok çeşitlidir. Böyle bir ortamda ise çatışmalara ve kıtanın sorunlarına dokunmadan Afrika ülkelerinin ve Afrikalıların Çin'e olan güvenini uzun vadede koruması zor görünmektedir. Büyüyen pazar olanakları ve doğal kaynakları açısından Çin için önemli bir ortağa dönüşen Afrika'da Çin'in yatırımlarıyla kalkınma hamlelerine vereceği destek gibi barış ve güvenlik çabalarına sağlayacağı katkı da bu güvenin inşasına; Çin'in kıtadaki politikalarına yönelik tereddütlerin ortadan kalkmasına ve Çin'in sorumluluklarını yerine getirmesine yardımcı olacaktır. İlişkilerde öne çıkarılan kazan-kazan politikasının da çatışma ortamında değil, ancak çatışmaların çözümü ve barışın sağlanması ile mümkün hale gelebileceği öngörülmektedir.

6. Sonuç

Ekonomik büyümesine devam eden Çin'in büyük güç olmanın getirdiği bazı sorumluluklarla da yüzleşmesi gerekmektedir. Yardım ve yatırımların yanı sıra hem sorumlu güç hem büyük güç olarak dünyanın değişik bölgelerindeki çatışma çözümü uygulamalarında Çin'in yer alması, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması ve Çin'in stratejik çıkarlarının korunması açısından önemlidir. Dış politikasında temel aldığı ülkelerin iç işlerine karışmama ilkesi, Çin'in diğer ülkelerde meydana gelen çatışma ve şiddet ortamına müdahale etmekten kaçınmasını beraberinde getirirse dahi, özellikle OBOR ile birlikte Çin dış politikasında ve ilkelerinde birtakım esneklikler söz konusu olabilecektir. Bu bağlamda Çin, çok taraflı barış

⁹³ Theo Neethling, "China's International peacekeeping Contributions and the Evolution of Contemporary Chinese Strategic Considerations", *Strategic Review for Southern Africa* 37, no. 2, (2015): 12-14.

⁹⁴ Bkz: A.g.e., 20.

⁹⁵ World Politics Review, a.g.e.

operasyonlarına verdiği katkı kadar çatışmaların çözümü için arabuluculuk başta olmak üzere çeşitli üçüncü taraf rollerine de gelecek dönemlerde daha fazla başvurabilecektir.

Dünü ve bugünü çatışmalarla dolu Afrika'daki çatışmaların çözümü için uluslararası, bölgesel ve ülkesel anlamda pek çok çaba göze çarpmaktadır. Bu çabalar, devletlerin rasyonel çıkarlarıyla ve üçüncü taraf rollerindeki defansif ya da ofansif motivasyonlarıyla ilişkilendirilmektedir. Zira kıtadaki çatışmaların etki ve maliyetleri ülke sınırlarını aşarak yalnızca bölgesel ve uluslararası arenadaki barış ve güvenliği değil; 21. yy. ile birlikte Afrika'da ortaya çıkan rekabette büyük güçlerin çıkarlarını da olumsuz etkilemektedir. Maliyetlerin ve olumsuz etkilerin önüne geçerek potansiyel riskleri ortadan kaldırmak, çıkarlarını korumak ve etki alanını genişletmek çabaları ise büyük güçlerin politikalarındaki başlıca motivasyonları açıklamaktadır. Ham madde, enerji kaynakları, ticaret yolları ve pazar olanaklarıyla OBOR'un önemli bir ayağını oluşturan Afrika'da, bir yandan Sudan ya da Cibuti gibi petrol kaynakları ve ticari yatırımlar açısından kritik öneme sahip ülkelerdeki çatışmaların çözümü girişimlerine katılan Çin'in, diğer yandan Afrika'nın doğusundaki Kenya ve Etiyopya gibi Deniz İpek Yolu güzergâhı açısından önemli ülkelerde barış, güvenlik ve istikrarın korunması için çaba göstermesi gerekmektedir.

BM barış gücü misyonlarına personel ve bütçe desteğini giderek arttırmasına rağmen Çin, çatışma çözümü ve arabuluculuk girişimlerinde halen çekinceli davranmaktadır. Nitekim bu anlamdaki sınırlı adımlarıyla Çin, OBOR'un ardından Afrika'da yalnızca Güney Sudan'daki çatışmaların çözümü için birtakım girişimlerde bulunmuş ve Cibuti ile Eritre arasındaki sorunun çözümünde bir arabuluculuk rolü üstlenmeyi teklif etmiştir. Ancak, Kenya ve Etiyopya gibi çatışma ve potansiyel çatışma risklerinin devam ettiği ve ileride Çin'in yatırım ve çıkarlarına zarar gelebilecek bölgelerde çatışmaların çözümü ya da önlenmesi için etkili adımlar atılamamıştır. Zira Çin, dış politikasında ülkelerin iç işlerine karışmama ilkesini ihlal etmemek adına çatışma çözümüne daha temkinli yaklaşmakta olup, uluslararası barış çabalarındaki gibi çatışma çözümünde de kendine özgü ve sosyal kalkınmaya dayalı alternatif bir barış ve arabuluculuk modeli oluşturma gayretindedir. Bölgedeki çatışmaların devam etmesi durumunda Çin'in katlanmak zorunda kalacağı maliyetler çok daha ağır olacağından, Afrika'nın sorunlarında Çin'in üçüncü taraf olarak daha fazla inisiyatif alması beklenmektedir. OBOR'un sağlıklı şekilde sürdürülebilmesi için bölgede güven ve istikrarın sağlanması gerekirken, geniş yatırımların muhakkak daha geniş bir barış ve güvenlik ihtiyacı ortaya çıkaracağı ve çatışma çözümü girişimlerinin bu ihtiyacın karşılanmasına barışçıl bir katkı sağlayacağı söylenebilmektedir.

Kaynakça

- “China’s Approach to Peace in Africa is Different. How and Why?.” *The Conversation*, 2020. <https://theconversation.com> (30.05.2020).
- “The Hopeless Continent.” *The Economist*. <https://www.economist.com> (10.03.2020).
- Achankeng, Michael Fonkem. “Conflict and Conflict Resolution in Africa: Engaging the Colonial Factor.” *African Journal on Conflict Resolution* 13, no. 2, (2013): 11-38.
- Alden, Chris. *China in Africa*. London: Zed Books, 2007.
- Anshan, Li. “China and Africa: Policy and Challenges.” *China Security* 3, no. 3, (2007), 69-93.
- Armengol, Vicenc Fisas. *The Principles of Mediation and the Role of Third Parties in Peace Processes*. Norwegian Peacebuilding Research Center-NOREF, 2013.
- Arslan, Havva Kök ve Fırat Çapan. “Çatışma Çözümüne Temel Yaklaşımlar.” *Barışı Konuşmak: Teori ve Pratikte Çatışma Yönetimi*, ed. Nezir Akyeşilmen. Ankara: ODTÜ Yayıncılık, 2014.
- Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB). <https://www.aiib.org/en/index.html> (04.05.2020).
- Axt, Heiz-Jürgen, Antonio Milososki and Oliver Schwarz. “Conflict: A Literature Review.” Duisburg: Duisburg Essen University Department of Social Sciences and Institute for Political Science, 2006.
- Bayram, Mürsel. *Çin Halk Cumhuriyeti’nin Afrika Politikası*. The USA: Create Space Independent Publishing, 2018.
- Bercovitch, Jacob and Allison Houston. “The Study of International Mediation: Theoretical Issues and Empirical Evidence.” *Resolving International Conflicts: The Theory and Practice of Mediation*, ed. Jacob Bercovitch, 11-35. Boulder: Lynne Rienner, 1996.
- Bercovitch, Jacob and Richard Jackson. *Conflict Resolution in the Twenty-first Century*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2009.
- Bercovitch, Jacob. “Third Parties in Conflict Management: The Structure and Conditions of Effective Mediation in International Relations.” *International Journal* 40, no. 4 (1985): 736-752.
- Boon, Hoo Tiang. *China’s Global Identity: Considering the Responsibilities of Great Power*. Washington: Georgetown University Press, 2018.
- Brautigam, Deborah. “A Critical Look at Chinese ‘Debt-trap Diplomacy’: The Rise of a Meme.” *Area Development and Policy* 5, no. 1 (2019), 1-14.
- Breuer, Julia. “Two Belts, One Road? The Role of Africa in China’s Belt & Road Initiative.” *Blickwechsel*, Stiftung Asienhaus, 2017. <https://www.asienhaus.de> (04.05.2020).
- Brooks, Peter and Ji Hye Shin. “China’s Influence in Africa: Implications for the United States.” the Heritage Foundation (2006): 1, <https://www.heritage.org> (12.05.2020).
- Broomfield, Emma V. “Perceptions of Danger: The China Threat Theory.” *Journal of Contemporary China* 12, no. 35 (2003): 265-284.
- Butler, Michael J. *International Conflict Management*. New York: Routledge, 2009.
- Chaziza, Mordechai. “China’s Approach to Mediation in the Middle East: Between Conflict Resolution and Conflict Management.” *Middle East Institute*, (2018). <https://www.mei.edu> (Erişim: 20.05.2020).
- Cilliers, Jakkie. *Violence in Africa: Trends, Drivers and Prospects to 2023*. Institute for Security Studies, 2018.
- Conteh-Morgan, Earl. China’s Non-Interference Dilemma, 2018. <https://www.policyforum.net> (07.05.2020).
- Degang, Sun and Yahia Zoubir. “China’s Participation in Conflict Resolution in the Middle East and North Africa: A Case of Quasi-Mediation Diplomacy.” *Journal of Contemporary China* 27, no. 110 (2018): 224-243.
- Dent, Christopher M. *China and Africa Development Relations*. London: Routledge, 2010.
- Edward Azar and John W. Burton. *International Conflict Resolution: Theory and Practice*. Boulder: Lynne Rienner and Wheatsheaf, 1986.

- Enuka, Chuka. "The Forum on China-Africa Cooperation (FOCAC): A Framework for China's Re Engagement with Africa in the 21st Century." *Pakistan Journal of Social Sciences* 30, no. 2 (2010): 209-218.
- Forum on China Africa Cooperation, FOCAC. https://www.focac.org/eng/ltjj_3/ltjz/ (10.05.2020).
- Galtung, Johan. *Transcend and Transform*. London: Pluto Press, 2004.
- Galtung, Johan. *Peace by Peaceful Means: Peace and Conflict, Development and Civilization*. Oslo: International Peace Research Institute, 1996.
- Githaiga, Nancy Muthoni, Alfred Burimaso, Wang Bing and Salum Mohammed Ahmed. "The Belt and Road Initiative: Opportunities and Risks for Africa's Connectivity." *China Quarterly of International Strategic Studies*, 5, no. 1 (2019): 117-141.
- Gounden, Vasu. Conflict Trends 2018/3, The African Centre for the Constructive Resolution of Disputes. <https://www.accord.org.za> (14.03.2020).
- Green Belt and Road Initiative Center. <https://green-bri.org> (04.05.2020).
- Griffiths, Ieuan Ll. *The African Inheritance*. London and New York: Routledge, 1995.
- Hirono, Miwa, Yang Jiang and Marc Lanteigne. "China's New Roles and Behavior in Conflict-Affected Regions: Reconsidering Non-Interference and Non-Intervention." *The China Quarterly* 239 (2019): 1-21.
- Ikome, Francis Nguendi. *Africa's International Borders as Potential Sources of Conflict and Future Threats to Peace and Security*. Institute for Security Studies, 2012.
- Kleven, Anthony. "Belt and Road: Colonialism with Chinese Characteristics." *The Interpreter*, (2019). <https://www.lowyinstitute.org> (03.05.2020).
- Kriesberg, Louis. "The Evolution of Conflict Resolution." *The SAGE Handbook of Conflict Resolution*, ed. Jacob Bercovitch vd. Thousand Oaks: Sage, 2009.
- Li, Wang and Paul Dottin. "Behind China's Peacekeeping Missions in Africa: Interpreting Beijing's Strategic Considerations" 7, no. 14 (2011): 1-16.
- Li, Zhaoxing "Peace, Development and Cooperation: Banner for China's Diplomacy in the New Era." *Chinese Journal of International Law* 4, no. 2 (2005): 677-683.
- Liu, Zhen. "China Offers to Mediate Djibouti-Eritrea Border Row as it Expands Military Presence in Africa." *South China Morning Post*, (2017). <https://www.scmp.com> (22.05.2020).
- M'Baye, Babacar. "The Economic, Political and Social Impact of the Atlantic Slave Trade on Africa." *The European Legacy* 11, no. 6 (2006): 607-622.
- Maini, Tridivesh Singh and Mahitha Lingala. "BRI and the China-Ethiopia Relationship." *The Geopolitics*, (2019). <https://thegeopolitics.com> (22.05.2020).
- Mead, Nick Van. "China in Africa: Win-Win Development, or a New Colonialism?." *The Guardian*, (2018). <https://www.theguardian.com> (12.05.2020).
- Moore, Christopher W. *The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict*. San Francisco: Jossey-Bass, 2014.
- Ndiku, Kisuke. "Conflict in Kenya." *Transconflict*. <http://www.transconflict.com> (18.05.2020).
- Neethling, Theo. "China's International peacekeeping Contributions and the Evolution of Contemporary Chinese Strategic Considerations." *Strategic Review for Southern Africa* 37, no. 2 (2015): 12-14.
- Özerdem, Alparslan. *Barış İnşası Kuram ve Uygulaması*. Ankara: Nobel Akademik, 2013.
- Pruitt, Dean G. *Negotiation Behavior*. New York: Academic Press, 1981.
- Ramsbotham, Oliver, Tom Woodhouse and Hugh Miall. *Contemporary Conflict Resolution: The Prevention, Management and Transformation of Deadly Conflicts*. Cambridge: Polity Press, 2011.
- Reychler, Luc and Arnim Langer. *Researching Peace Building Architecture*. Leuven: Centre for Peace Research and Strategic Studies, 2006.
- Shaban, Abdurrahman Alfa. "Eritrea-Djibouti border dispute: China opts to Intervene." *Africa News*, (2017). <https://www.africanews.com> (22.05.2020).
- Shelton, Garth and Farhana Paruk. "The Forum on China Africa Cooperation: A Strategic Opportunity." *Institute for Security Studies*, (2008). <https://www.files.ethz.ch> (08.05.2020).

- Shinn, David H. "Africa: the US and China Court the Continent." *Journal of International Affairs* 62, no. 2 (2009): 37-53.
- Siniver, Asaf. "Managing and Settling Ethnic Conflict." *The Routledge Handbook of Ethnic Conflict*, ed. Karl Cordell and Stefan Wolff. Abingdon: Routledge, 2016.
- Smith, Noah. "Africa Isn't Being Recolonized." Bloomberg, (2019). <https://www.bloomberg.com> (12.05.2020).
- Sultan, Hend El Mahly Mahhoud and Degang Sun. "China's Participation in the Conflict Resolution in Sudan and South Sudan: A Case of "Creative Mediation", *BRIQ* 1, no. 2 (2020): 1-23.
- Van der Meulen, Emma and Frans-Paul van der Putten. *Great Powers and International Conflict Management: European and Chinese Involvement in the Darfur and Iran Crises*. Netherlands Institute of International Relations Clingendael, 2009.
- Vukovic, Sinisa. "International Mediation as a Distinct Form of Conflict Management." *International Journal of Conflict Management* 25, no. 1 (2014): 61-80.
- Wallensteen, Peter. *Understanding Conflict Resolution: War, Peace and the Global System*, London: Sage, 2002.
- Webel, Cahrles and Johan Galtung. *Handbook of Peace and Conflict Studies*. London and New York: Routledge, 2007.
- Williams, Paul D. "Continuity and Change in War and Conflict in Africa." *Prism* 6, no. 4 (2017). <https://cco.ndu.edu> (21.04.2020).
- World Politics Review. "In Kenya, 'One Belt, One Road' is Changing Local Views of Chinese Investment." <https://www.worldpoliticsreview.com> (15.05.2020).
- Xia, Liping. "China: A Responsible Great Power." *Journal of Contemporary China* 10, no. 26 (2001): 12-25.
- Yong, Deng. "China: The Post-Responsible Power." *The Washington Quarterly*, (2015): 117-132.
- Zartman, I. William and Saadia Touval, "International Mediation: Conflict Resolution and Power Politics." *Journal of Social Issues* 41, no. 2 (1985): 27-45.
- Zhiqun, Zhu. *China's New Diplomacy: Rationale, Strategies and Significance*. UK: Ashgate Publishing Company, 2010.
- ZiroMwatela, Raphael and Zhao Changfeng. "Africa in China's 'One Belt, One Road' Initiative: A Critical Analysis." *IOSR Journal of Humanities and Social Science (IOSR-JHSS)* 21, no. 12, ver. 1 (2016): 10-21.
- Zoellick, Robert B. *Whither China: From Membership to Responsibility*. New York: 2005. <https://www.kas.de> (05.05.2020).